

Crisia

Vol. LV, Supliment nr. 1, 2025

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice
a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal
10-11 octombrie 2025

Coordonatori:

Gabriel Moisa • Sorin Șipoș

Colectiv redacțional:

**Gruia Fazecaș • Florina Ciure • Ioan Goman
Cornel Abrudan • Ioan Ciorba**

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2026

ANGAJAMENT, ECHILIBRU ȘI RAȚIUNE: UN TIPAR CULTURAL ȘI MILITANT

Florin ARDELEAN*

COMMITMENT, BALANCE AND REASON: A CULTURAL AND MILITANT PATTERN

ABSTRACT

In a book published in France ('The Treason of the Intellectuals', 1927), essayist Julien Benda denounced a betrayal: scholars had abdicated their mission of serving the spirit of good without involving themselves in the evils of the world. This shift occurred with the consecration of the notion of the intellectual, coined at the end of the 19th century, during the scandal surrounding the "Alfred Dreyfus Affair". Intellectuals were those who served power, developing ideologies and accepting the role of propagandists.

In the present study, I have analyzed the two „identities” of Iosif Vulcan: that of the scholar, as editor of the 'Familia' magazine, and that of the intellectual, as a representative of the cultural, educational, social, and political interests of the Romanians within the Austro-Hungarian Empire. Thus, three fundamental attributes emerge in sharp relief: commitment, balance, and reason. These qualities shaped Iosif Vulcan's remarkable destiny as a journalist and editor.

Keywords: scholar, intellectual, national culture, school, ethnicity, language.

Introducere

Secolul al XIX-lea (a doua sa parte) și primul deceniu și jumătate din cel următor (până la Primul Război Mondial) pot fi analizate, în ceea ce privește Transilvania sau întregul Imperiu Austro-Ungar, din mai multe perspective: evenimentele politice asociate realizării dualismului, la 1867, conflictele între națiunile ce compuneau Imperiul, eforturile pentru obținerea unui statut de egalitate între popoare sau acelea privind standardele sociale și culturale. Europa însăși se afla într-un proces complex după „convulsiile” de la 1848. Apariția noilor state naționale (Germania, Italia, România, Grecia) a tulburat echilibrul de forțe, inițiind o serie de rearanjări și alimentând aspirații cutezătoare. Toate aceste fenomene erau sincrone cu evoluții remarcabile în științe și în sfera tehnologiilor, ceea ce accelera „timpul”, provocând schimbări într-o lume ce-și pune la încercare vocația modernității. Noul *spirit al veacului* își croia părtie într-un concert al societăților care exersau, din punct de vedere politic, jocul democratic, impactul ideologiilor asupra sferei publice și oportunitățile oferite de comunicarea de masă (presa exista deja ca o piață extinsă, citirea ziarului devenise o obișnuință nu doar de salon, telegraful fusese inventat, iar telefonul depășise stadiul unei simple bizarerii).

Toate aceste caracteristici ale unei Europe ce se schimba la față, dramatic și spectaculos, erau posibile grație unei vieți spirituale, la nivelul elitelor, precum și a unei masificări accelerate. Putem vorbi deja de un mental colectiv ce asuma un crez articulat pe ideea de *progres*, de *emancipare socială* și de *confort al vieții*. Pentru prima dată, lumea nu mai era o colecție de țări pitite între granițe mai mult sau mai puțin precare, ci propunea un tablou dinamic, cu națiuni interconectate, aflate în competiție, colaborând economic, dar și suficient de mefiente unele față de altele. Deloc întâmplător, naționalismul a răbufnit pe acest fundal complicat, echilibrul fiind unul fragil. De altfel, Joseph de Maistre (1753-1821), filosof conservator francez, remarcă faptul că a dispărut *Omul* din Europa, în schimb au apărut francezul, italianul sau germanul. Europa glisa dinspre referința umanității spre aceea a etnicității. Un portret memorabil i-l face Isaiah Berlin¹: „reacționar catolic, un cărturar și un aristocrat, deopotrivă ultragiati de doctrinele și acțiunile Revoluției Franceze, opus cu la fel de multă fermitate și raționalismului și empirismului, liberalismului, tehnocrației și democrației egalitare, ostil secularismului”. Joseph de Maistre a fost emblema dreptei ultraconservatoare, nu doar în Europa, față de care s-au poziționat forțele stângii de toate nuanțele. Consecințele naționalismului plămădit atunci se vor înfățișa, în secolul al XX-lea, sub forma celor două războaie mondiale, ca revărsare deșănțată de violență și ură etnică.

* Universitatea din Oradea; e-mail: fard0211@yahoo.com.

¹ Isaiah Berlin, *Joseph de Maistre și originile fascismului*, în Isaiah Berlin, *Lemnul strâmb al omenirii*, traducere de Andrei Costea, Humanitas, 2021, p. 130-131.

Iosif Vulcan (30 martie 1841 – 8 septembrie 1907) a fost, în mod covârșitor, omul veacului său. I-a întruchipat perfect valorile, i-a folosit potențele și i-a speculat avantajele. A făcut-o de pe pozițiile unui *cărturar*, dar nu a ezitat să exercite și instrumentele folosite de *intelectual*. Doar că pomenitele concepte – cel de cărturar, respectiv cel de intelectual – trebuie explicate pentru a-l înțelege și pe Iosif Vulcan, în contextul vremii.

Cărturarii, intelectualii și „trădarea”

În privința primului concept, cel de *cărturar*, lucrurile sunt destul de limpezi. Lumea clasică și-a găsit în cărturar elementul esențial al elitelor culturale. El întruchipa excelența spirituală, perfect adaptată valorilor pre-moderne, în primul rând conexiunilor cu filosofia, cu teologia și cu practica religioasă (ordinea catolică, ierarhiile ecleziastice etc.). Cărturarul reprezenta profilul clericului, dar orientat spre cultură, spre teme și abordări ce nu trebuiau să țină cont strict de rigorile dogmelor instituite în siajul catedralelor, abațiilor sau mitropoliilor. Libertatea lui de expresie era îngăduită între anumite limite, fapt care a permis curente de gândire, precum Umanismul sau Renașterea. Emanciparea de sub tutela opresivă a dogmei a constituit premisa nașterii lumii moderne, cărturarul afișând și propunând un *spirit de interval*, puntea dintre Biserică și Universități. Astăzi, cuvântul *cărturar* are o reverberație ciudată, uneori pândită de ironii ascunse, alteori devalând cazuri de oameni rușiți de realitatea de contact. DEX-ul oferă următoarea definiție: „1 (la vechii evrei) Învățat care explica și interpreta dogmele religiei. 2 Învățat, erudit. 3 (iron.) Persoană care ghicește în cărți”². Ideea de vetust, de inactual, de ceva prins între scoarțele unui trecut istoric persistă când vorbim de cărturari. În al doilea rând, cărturarul are un parfum romantic încastrat în semantica sa, ducând gândul spre ceva ca un fel de comoară, de ceva cu o putere aflată dincolo de științe și practici de toată ziua.

Cuvântul *intelectual* are o istorie interesantă, ce și-a scris actul de naștere la sfârșitul veacului al XIX-lea în Franța bântuită de scandalul „Afacerii Dreyfus”. Două au fost personajele care au lansat în saloanele pariziene și în presă cuvântul. Primul dintre ele este directorul publicației *Revue des deux mondes*, Ferdinand Brunetiere. El, alături de alți iluștri oameni de cultură, este pomenit de Maurice Paléologue cu privire la o petiție (listă) semnată în favoarea lui Alfred Dreyfus, ofițer de Stat Major, evreu ca origine, acuzat că ar fi vândut germanilor planurile de apărare ale Franței: „Iar această petiție care circulă printre intelectuali, însuși faptul că a fost de curând creat acest cuvânt **Intelectual** pentru a-i desemna, ca pe un soi de castă nobiliară, pe oameni care trăiesc în laboratoare și biblioteci, însuși faptul acesta denunță una din racilele cele mai ridicole ale epocii noastre, am în vedere pretenția de a înălța scriitorii, savanții, profesorii, filologii la rangul de supraoameni”³. Al doilea personaj este omul politic George Clemenceau, cel care, tocmai în *L'Aurore*, unde Émile Zola și-a publicat textul *Acuz...* (titlul textului a fost ales de Clemenceau, inițial documentul intitulându-se *Scrisoare deschisă către președintele Félix Faure*) se alătură taberei pro-Dreyfus. Și el invocă același cuvânt nou: „Nu este oare un semn, toți acești intelectuali, veniți din cele patru zări, care se grupează călăuziți de o idee și se țin strâns uniți în jurul ei?”⁴. În ianuarie și februarie, listele pro-Dreyfus aveau deja 261 de semnături din rândul profesorilor de liceu și învățământ superior, precum și 230 din rândul ziariștilor și literaților. Liderii dreptei vor reacționa imediat (printre ei Édouard Drumont, care va acuza constituirea unei „oligarhii imorale”), iar antiintelectualismul va deveni doctrina ultraconservatoare, a dreptei antisemite. Iată cum cuvântul *intelectual* și-a făcut debutul în lume, într-un context polemic, ba chiar dominat de pasiuni extreme. El va rămâne astfel pe tot parcursul secolului XX, scoțând în prim-plan ambițiile și angajamentele politice ale celor educați, gata să sară pe baricadele luptelor ideologice⁵.

Cel care a pus în conexiune cele două noțiuni a fost eseistul francez Julien Benda (1867-1956). Într-o carte devenită iconică, *Trădarea cărturarilor* (1927), acesta invocă un fapt petrecut în secolul al XIX-lea, cel al expansiunii ideii naționaliste, anume mecanismul prin care cărturarii devin intelectuali. Este vorba de abandonarea de către primii a menirii lor pe pământ, anume aceea de a se păstra într-un neutralism strict față de interesele lumii reale, de a servi doar spiritul necontaminat de ethnos. Doar că „pasiunile naționale” n-au mai putut fi stăvilit, ele fiind trăite, spune J. Benda, „de suflete plebeie” astfel încât „dobândesc un caracter mistic, de adorație religioasă rar întâlnită pe vremuri în spiritul practic al conducătorilor, caracter

² Eugenia Dima (coord. științific), *Dicționar explicativ ilustrat a limbii române*, Editura ARC și Editura Gunivas, București, 2007, p. 321.

³ Maurice Paléologue, *Jurnal de l'affaire Dreyfus*, în Michel Winock, *Secolul intelectualilor*, traducere de Gheorghe Chiriță, Editura Cartier, Chișinău, 2001, p. 22-23.

⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵ Poate că n-ar trebui să uităm niciodată faptul că pe străzile din București în 1990, s-a scandat „Moarte intelectualilor!”

care – nu mai este nevoie s-o spunem – face ca pasiunile să fie mai adânci și mai puternice”⁶. Intelectualii se nasc din „mantaua” cărturarilor care sunt dispuși să cedeze, pentru avantaje lumești, devenind ideologi și propagandiști. Pe deplin avizați de răul lumii, acceptă să devină „mercenari” bine stipendiați, pentru a compune mesaje capabile să miște masele, să le mobilizeze în numele unor interese mai mult sau mai puțin onorabile. Astfel, de mai bine de un secol, intelectualii sunt actori politici a căror competență este discutabilă, dar al căror impact public este enorm. După ce constată că modernitatea l-a transformat pe cărturar într-un „cetățean supus”, Julien Benda deplânge faptul cel mai dureros: „adevărata tragedie a epocii noastre nu este poate trădarea cărturarilor, ci dispariția lor, imposibilitatea lor de a trăi, în lumea actuală, conform adevăratei lor vocații”⁷. Metamorfozele existenței moderne l-au făcut implauzibil pe cărturar. Adevăarea la realitate a constituit, tocmai de aceea, mecanismul prin care intelectualul își face loc, își caută un sens în raport cu Puterea și cu Timpul. În ultimă instanță, este identitatea conformă a acestuia și punctul lui de întâlnire cu Istoria. În bine și în rău.

Iosif Vulcan, cărturarul

Explicarea noțiunilor de *cărturar* și de *intelectual* poate face acum mai limpede locul și importanța lui Iosif Vulcan, în acord cu spiritul veacului în care a trăit. Dar înainte de a găsi notele prin care să-l calificăm drept cărturar, trebuie menționată diferența esențială, ceea ce desparte tranșant realitatea Europei de Apus de aceea a Europei Centrale și de Est. În Apus, miza este una eminentă culturală. Societatea se află deja pe un trend în care modernitatea lucrează într-un program post-iluminist foarte bine articulat, cu ținte ambițioase în domeniile cunoașterii și drepturilor cetățenești. Avem de-a face cu un corp social matur, iar elitele sunt formate în centre de excelență academică. În cazul românilor din Partium și Transilvania, mizele sunt fundamental conotate de lupta pentru drepturi. Inegalitățile, standardul de inferioritate al unora în raport cu alții, afectează nu indivizi, ci popoare. Cărturarul nu-și poate permite să afișeze dezinteresul pentru etnie, în favoarea servirii unei cauze rupte de interese și opțiuni strict spirituale, ținând de umanitatea noastră generică. Ne găsim aici într-o „secvență” istorică tributară unor practici și mentalități cu mult rămase în urmă. Structurile de putere mai judecă potrivit unor tradiții de asuprire, de conservare a trecutului medieval, cu totul inadecvate modernității. Toate acestea fac operabile într-un mod diferit față de Occident noțiunile deja abordate în dimensiunea lor teoretică. Cu acest handicap s-a confruntat și Iosif Vulcan atunci când a ales între alternativele de acțiune. Marja lui de cărturar era drastic cenzurată de angajamentele intelectuale, adică asumând scopuri „impure” spiritual, dar motivate de nevoile și imperativele ce depășeau copios stricta lui poziție de persoană, de gânditor, de om dedicat strict spiritului.

O primă chestiune în care va trebui să decelăm între cărturar și intelectual este aceea a apariției Revistei *Familia*, la Pesta, în anul 1865. De la bun început, trebuie spus că Iosif Vulcan, absolvent al Academiei de Drept (1859-1893), a renunțat la a profesa meseria de avocat, preferând să se lanseze în publicistică, mai întâi colaborând la *Telegraful român*, *Amicul școalei*, *Concordia* și *Aurora română* (la această publicație a fost conlucrător primar sau prim-redactor în anul 1863). Proiectul lui esențial a fost, totuși, revista *Familia – foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni*, pe care o gândește temeinic și o calibrează astfel încât să-i reprezinte personalitatea și intențiile. Primul lucru este acela că a optat pentru a nu face politică în paginile gazetei, ceea ce este o trăsătură ce ține intim de calitatea lui de cărturar. Al doilea lucru este acela că menționează încă din numărul de probă, fără a redacta un articol-program, că publicația este destinată femeii. Reproducând un dialog imaginar cu o femeie româncă, Iosif Vulcan face precizări importante⁸:

„În zilele trecute, o amică ne întreabă: De ce foaia dumată se va numi Familia?

– Pentru că va să publice articole interesante pentru toți membrii **familiei**, răspunsem.

– Aha! Va exista, dară, un jurnal care se va îngriji și de noi, continuă ea.

– Așa e!, Familia știind prea bine că dezvoltarea spiritului național își are baza în cercul familiei. Ea nu se va ocupa de politică, ci va vorbi sincer, simplu și curat despre tot ce înnobilează inima, înăvuiște cunoștințele noastre și despre tot ce dezvoltă spiritul național. Va spune femeilor române că ele au o misiune sfântă – că viitorul națiunii noastre e în mâinile lor -, că ele toate au rolul Corneliiei, a mamei Grachilor, de a crește națiunii și patriei fii și fiice în al căror sân palpită inima românească; le va spune că educația în spiritul național e paladiul existenței noastre și că acest paladiu e proprietatea lor. Bărbații și junii vor găsi în foaia noastră subiecte serios dezbătute, într-un stil cât se poate de ușor, vor cunoaște mai de aproape

⁶ Julien Benda, *Trădarea cărturarilor*, traducere de Gabriela Creția, Humanitas, București, 2007, p. 47.

⁷ *Ibidem*, p. 147.

⁸ Iosif Vulcan, *Revista socială*, în *Familia*, număr de probă, 1/13 mai 1865.

faptele și viața unor bărbați mari, demni de imitat. Cu un cuvânt, toți membrii familiei vor afla într'însa ceva interesant pentru ei. Iaca, doamnelor și domnilor pe scurt programa Familiei!”

Omul pe care și l-a dorit ca ajutor și pe care l-a stimat în mod deosebit a fost George Barițiu (1812-1893), editorul *Gazetei de Transilvania*. Într-o scrisoare din 9 aprilie 1865⁹ se adresează „Nestorului” presei românești din Ardeal, îl înștiințează despre proiectul său editorial și îi mărturisește că a înaintat o cerere către Locotenenta din Pesta, cerere în care se stipula faptul că în „foaia” sa nu se va face politică: „Voiesc să dau în mâna publicului o foaie cu care dânsul să se poată fâli. Și asta nu e nemodestie din partea mea, căci tot meritul va fi al stimaților mei colaboratori; eu voi fi mâna neînsemnată care întinde publicului cununa cea frumoasă. Rugarea mea dară este aceea ca și d-ta să binevoiești a-mi da mână de ajutor la realizarea acestui plan frumos și respectiv a mă onora cu pretinita-ți colaborare. /.../ Eu sunt încă june, sunt un punct foarte mic în literatura română, dar aceea totuși pot zice că n-am făcut încă nici un fiasco literar”¹⁰. Tânărul cărturar, cel ce renunțase la o carieră comodă și bănoasă de avocat, are o atitudine reverențioasă, de atașament și recunoștință prealabilă față de cel care avea deja un statut consolidat în rândurile elitelor umaniste transilvănene¹¹. Idealul lui de viață este acela de a conduce o revistă culturală cu ofertă variată, dar care să nu fie una de divertisment ieftin. Mizează pe valoarea eventualilor colaboratori mai degrabă decât pe a sa însăși. Își făcuse ucenicia la *Aurora română* timp de patru luni, răstimp în care i-a dat linia editorială și i-a stabilit rubricile, astfel încât publicația ce-l avea ca director pe Ioanichie Miculescu a fost, am putea spune, poligonul de încercare sau „standul” de calibrare, astfel încât *Familia* să-și înceapă viața fără ezitări amatoriste.

Echilibrul și rațiunea sunt cele două valori sau dimensiuni caracteriale specifice lui Iosif Vulcan, creditându-i vocația de cărturar.

Concepția lui cu privire la fundamentele unui stat și la mizele unui neam ce dorește să prospere și să-și găsească un loc într-o Europă civilizată dă profilul de cărturar ce se distinge cu puterea evidenței. Iată un text relevant din acest punct de vedere: „Numai națiunea aceea înflorește, numai aceea va trăi în etern care, în respectul culturii, e la înălțimea civilizației moderne, căci în secolul nostru cultura e arma cea mai abilă și puternică în posesiunea popoarelor, prin care pot să-și facă renume, să se înalțe și să cucerească elemente străine. /.../ Sunt trei lucruri de cultivare: biserica, școala și teatrul. Să ne îngrijim, dar, de înființarea acestora, căci fără biserică, fără școală și fără teatru nu poate fi vorba de cultură și moralitate, nu putem aspira la viitor, la viață. Ferice de națiunea care posedă această trinitate sfântă”¹².

Revista *Familia* a urmat cu îndărătnicie un drum care a respectat încrederea editorului și proprietarului ei în puterea formativă a culturii, faptul că, fără spirit obiectivat în instituții de cultură și de educație, un neam rămâne prizonierul unor aspirații zadarnice, fără orizont și fără un sens bine definit. În afara culturii, existența unui individ, la fel ca existența unui popor, este rătăcitoare, incapabilă să zidească un destin. Iosif Vulcan și-a dat seama de acest lucru cu atât mai mult cu cât constata zi de zi, nu fără amărăciune, discrepanța de standard dintre români și alte popoare ale Imperiului. O eliminare sau măcar o diminuare a handicapului presupunea eforturi ziditoare în sfera spiritului.

Instituția cea mai importantă, fără de care emanciparea unui popor se dovedește a fi imposibilă, este școala. Cărturarul nu putea să nu vadă clar acest lucru: „Până ce noi nu vom avea în toate satele școli bune, care să lumineze poporul, să-i deștepte dorul de cultură, să-i arate căile ce conduc la buna stare materială, să-i inspire sentimentul demnității naționale, până atunci nu ne vom putea afirma ca națiune și toată năzuința bărbaților noștri conducători va rămâne numai o lucrare clădită pe nisip. Poporul este temelia unei națiuni, de la popor trebuie să înceapă a lucra cel ce voiește să ridice o națiune. Școli bune, dară, pentru popor! Aceasta să fie deviza salvatoare! Aceasta e politica cea mai înțeleaptă!”¹³.

Cultura este posibilă doar în condițiile de manifestare a vehiculului special ce o edifică sub diferitele sale obiectivări – opere, instituții, evenimente și manifestări publice. Acest vehicul este limba. Or, a cultiva limba română într-un Imperiu cu o altă limbă oficială a însemnat o misiune cu totul temerară. Pe fondul disputelor de care vorbește Titu Maiorescu între curentul latinist, promovat de ardeleni, respectiv curentul fonetic, promovat de munteni și moldoveni, Iosif Vulcan și-a dat seama că al doilea este cel cu perspectivă. Lăsând la o parte polemicile, a avut înaintea de toate intuiția faptului că limba este primul dintre scopuri: „Limba aceasta este moștenirea noastră cea mai sfântă, căci am adus-o din Roma; e dulce și frumoasă, căci e fiica gintei latine și ne e scumpă, căci e limba mamei noastre. /.../ Păstrarea și cultivarea ei este scopul

⁹ Ion M. Neda, *Iosif Vulcan și Gh. Barițiu*, în *Familia*, anul 77, seria a IV-a, nr. 5-6, mai-iunie, București, 1942, p. 65-76.

¹⁰ *Ibidem*, p. 70.

¹¹ Într-o scrisoare datată 9 mai 1866, încheie cu formula „am onoare a rămânea al d-voastră șerb umilit”, ceea ce subliniază admirația învățacelui față de maestru.

¹² Iosif Vulcan, *Să fondăm teatrul național*, în *Familia*, V, 1869, nr. 29, din 20 iulie/ 1 august, p. 337-338.

¹³ Idem, *Politica cea mai înțeleaptă*, în *Familia*, XVI, 1880, nr. 30, din 17/ 29 aprilie, p. 185.

vieții noastre. Fără acest scop nu mai avem titlu de existență. Fără acest scop nu mai putem trăi. Limba și cultivarea ei ne sunt credeul. /.../ Piedicile nu ne descurajează, stavilele ce ni se pun nu ne înspăimântă, ba ele ne îndeamnă și mai mult să ne strângem rândurile, să ne adunăm toate puterile și să ne întărim, pentru munca mare și salvatoare”¹⁴.

Lăsând la o parte contextul anilor în care Iosif Vulcan a scris textul de mai sus, nu se poate să nu remarcăm actualitatea mesajului. Atacul asupra limbii române este acum concertat și vine nu din partea unor străini, ci din partea celor care ar trebui să o cultive. Lipsa de cultură, deficiențele instrucției școlare sunt tot atâtea modalități prin care limba este abuzată. Doar că Iosif Vulcan a făcut atunci, în urmă cu un veac și jumătate, ce i-a stat în putință, fără a putea să prevadă nenorocirile ascunse în viitor.

Cultura, școala și limba, acestea au fost liniamentele unei gândiri dominate de echilibru și rațiune. Poate că lor li s-ar putea adăuga și Biserica, față de care societatea timpului avea un respect aparte. Fiu de preot (Nicolae) și strănepot de episcop greco-catolic (Samuil Vulcan – 1758-1839), întemeietorul primei serii a revistei *Familia*, nu era un adept al secularismului, conștient că amvonul a fost un reazăm pentru românul năpăstuit, ecoul ultimei speranțe.

Cam acestea ar fi articulațiile de structură ale cărturarului care a fost Iosif Vulcan. Doar că viziunea unui cărturar, indiferent cât de umanistă și profundă ar fi fost, nu era suficientă. În spatele fiecărei mize cărturărești, vom vedea, stătea o atitudine de intelectual. Doar astfel căpăta sens promisiunea unui destin împlinit. Dacă ar fi rămas într-o expectativă motivată de nevoia unui neutralism acțional, pentru a nu invalida aura de inocență a spiritului pur, personalitatea celui evocat aici ar fi fost una strâmbă, în bună măsură ratată. Iată de ce angajamentul a fost obligat să se asocieze echilibrului și rațiunii.

Iosif Vulcan, intelectualul

Analiza pornește de la o premisă implicită: nu avem de-a face cu un militant al cărui angajament să pună sub pericol proiectul inițiat prin revista *Familia*. Aceasta a avut o existență atât de îndelungată (42 de ani, între 1865 și 1906) datorită prudenței patronului ei. Iosif Vulcan nu a avut de pățimit, din cauza unor eventuale articole cu iz antistatal, drept pentru care nu a suferit inculpări sau condamnări penale, așa cum, de exemplu, a pățit Alexandru Roman (1826-1897), editorul *Federațiunii* (a făcut închisoare la Vaț din ianuarie 1870 până în ianuarie 1871 din cauza unui articol despre Pronunciamentul de la Blaj). Strategia vulcaniană a fost alta, scontând pe un anume pragmatism, conform căruia poți fi de folos neamului tău câtă vreme ești un partener de dialog cu cei de la care poți obține drepturi și avantaje. Ar fi putut face publicistică în limba maghiară, ar fi putut servi intereselor maghiare, ceea ce i-ar fi adus onoruri și un anumit statut în rândul elitelor. Doar că el a ales calea cea grea, ca intelectual, angajamentul său fiind dedicat românilor, aflați într-o situație evidentă de inferioritate politică, socială și culturală. De aici pornește totul, de la această opțiune primară, viața fiului de preot greco-catolic, născut la Holod, fiind un reper în istoria noastră culturală, cu un specific dat de crezurile unui cărturar ce vedea în spirit temeiul oricăror inițiative practice.

Tipul special de acțiune al autorului *Panteonului român* poate fi sesizat și dintr-o împrejurare ce-l are drept figură centrală pe Mihai Eminescu. Poetul fusese debutat în *Familia*, în 1866, Iosif Vulcan fiindu-i, așa cum se știe, naș literar (i-a schimbat numele din Eminovici în Eminescu). În 1870, autorul *Luceafărului* era student la Viena, angajat frenetic în publicistica politică, astfel încât a publicat în *Federațiunea* trei articole: „Să facem un congres” (nr. 33, din 5/17 aprilie), „În unire e tăria” (nr. 34, din 10/22 aprilie) și „Echilibrul” (nr. 38 și 39, din 22 aprilie/ 4 mai, respectiv 29 aprilie/ 11 mai). Mai ales ultimul articol a atras atenția judecătorului de instrucție de la Budapesta, autorul articolului semnat *Varro* fiind acuzat că atacă bazele constituționale ale dualismului, urmând a fi cercetat. Al. Roman fiind sub detenție, la Vaț, Ion Poruțiu trebuia să răspundă acuzațiilor și să deconspire cine se află în spatele celebrului pseudonim, autorul fiind responsabil direct. În *Familia* a apărut o notă cu privire la evoluția cercetărilor (rubrica *Ce e nou*): „Procesele de presă ale ziarului Federațiunea se vor pertracta în 29 noiembrie și 7 decembrie în Curtea juraților din Pesta. În privința celui din urmă proces, intentat pentru articolul *Echilibrul*, a intervenit un incident nou, rugându-se autorul aceluia de dl. Poruțiu a-i spune numele la judecătorul de instrucție. Așadar, acest proces se va intenta de-a dreptul în contra autorului. Precum aflăm, autorul e junele poet și colaborator al nostru, dl Mihai Eminescu”¹⁵. Ulterior, tot în revista *Familia*, la „Poșta redacției” au fost publicate doar două rânduri, mesajul fiind destul de încifrat: „Viena. Dlui M. E. Primita-i scrisoarea noastră? Așteptăm cu nerăbdare răspunsul cerut”¹⁶. Nu știm nimic despre scrisoarea

¹⁴ Discursul dlui Iosif Vulcan la Beiuș, în *Familia*, XXXIV, 1898, nr. 34, din 23 august/ 4 septembrie, p. 404.

¹⁵ *Familia*, nr. 44, Anul VI, 1870, 1/13 noiembrie, p. 527.

¹⁶ Idem, nr. 49, Anul VI, 1870, 6/18 decembrie, p. 588.

invocată la *Poșta redacției* și nici dacă aceasta a primit vreun răspuns. Ceea ce este, însă, evident, ține de interesul lui Iosif Vulcan față de tot ceea ce se petrecea la Viena sau Pesta, față de realitățile Imperiului Austro-Ungar și de implicațiile acestora asupra neamului românesc. Fără a face în mod direct politică, așa cum a promis în cererea adresată Locotenenței budapestane, *Familia*, prin voința editorului ei, a reacționat de fiecare dată în sprijinul ardelenilor. Astfel, a oferit cititorilor cronici despre evoluțiile de pe front în Războiul de Independență (1877-1878), dar și despre mersul procesului *Memorandiștilor*, de la Cluj (1894). A făcut-o, de fiecare dată, păstrând ceea ce astăzi numim neutralism, adică relatând fapte și ferindu-se să emită judecăți de valoare sau să facă vizibile partizanate. Această politică editorială a fost aducătoare de mai puțină glorie sau eroism, în schimb, a permis punerea în operă, fără sincope, a planului de început, chibzuit atent, în limitele unei colaborări cu autoritățile și elitele maghiare, fără a atrage eticheta înjositoare de colaboraționism.

Iosif Vulcan a fost un membru de frunte în organizații ale românilor ce studiau sau activau în Capitala Ungariei. Astfel, îl vedem alături de studenții de la Drept, reuniți în *Societatea Petru Maior*. Mai mult chiar, a declarat *Familia*, organ de presă al *Societății*, după ce a avut inițiativa înființării acesteia, în februarie 1862, fiind ales președinte în toamna aceluiași an (primul președinte ales a fost Partenie Cosma). De asemenea, s-a implicat încă de la înființare (1861) în activitățile organizate de ASTRA (*Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*). La Adunarea Generală a *Astrei* de la Șomcuta Mare (1869), a susținut prima disertație¹⁷, ulterior publicată în revista sa, așa cum se va întâmpla și un an mai târziu, la Năsăud¹⁸. Trebuie spus că Iosif Vulcan se impunea prin prezență, pur și simplu, prin manierele cu stil pe care le afișa, prin disponibilitatea de a discuta cu toată lumea. Un profil de intelectual, așadar, a cărui expresivitate era apreciată, poate chiar invidiată de contemporani, indiferent de apartenența etnică.

Semnificativ este faptul că avem de-a face cu un om al dialogului, fie la Pesta, unde a fost membru al *Societății Kisfaludy* (primit în ianuarie 1871, cu motivația că a tradus în limba maghiară literatură populară românească), fie la Oradea-Mare, unde a mutat revista *Familia*, în 1880), activând ca membru al *Societății Szigligeti Ede*. De altfel, cu ocazia banchetului dat la primirea lui în *Societatea Kisfaludy*, Iosif Vulcan a rostit un toast, publicat mai apoi în paginile revistei¹⁹. Un fragment este edificator: „Nu sunt atât de ambițios, domnilor, ca să caut motivul acestei distincțiuni în valoarea neînsemnatei mele individualități, ci o consider numai ca o spirituală strângere de mână, ce națiunea ungurească oferă prin această societate națiunii române, al cărui fiu sunt și eu. /.../ Închin pocalul meu în onoarea acestei societăți literare care vine a oferi o strângere de mână națiunii mele și care prin traducțiunile sale din poezia populară a diverselor națiuni din patrie întărește această legătură mai mult. Trăiască Societatea Kisfaludy”. Cel primit în *Societate* nu ezită să-și declare apartenența la națiunea română, gest care vine din partea unui intelectual angajat, asumând o etnicitate fără echivoc, lucru important dacă ținem cont de faptul că providea dintr-o familie în care frații mamei sale se remarcaseră fie ca luptători în armatele revoluționare ale lui Kossuth, precum și ca literat, colaborator al revistei *Pesti Hirlap* – Irinyi József, fie ca om de știință maghiar, inventator al chibritului cu fosfor – Irinyi János: amândoi maghiari cu „patos”.

Este evident un fapt, anume că intelectualul ia mereu fața cărturarului. Aspectul acesta este semnificativ când discutăm despre profilul integral al lui Iosif Vulcan, iar argumentele sunt la tot pasul. Astfel, în textul deja menționat, din numărul de probă al *Familiei*, este precizat că revista se adresează femeii române. Nu din cochetărie o face, ci dintr-un motiv cât se poate de consistent, anume acela că „viitorul națiunii noastre” este în mâinile femeilor române, că ele constituie „paladiul existenței noastre”. Calculul este acela al unui intelectual al cărui angajament merge până acolo încât intuiește faptul că mama este cea care îi transmite copilului limba sa, iar dacă mama își uită limba, drumul spre pierderea identității etnice este deschis. Iată de ce *Familia* s-a adresat femeii, mamei, pentru că acestea erau vitale în procesul conservării noastre ca națiune. Nucleul de bază al oricărui popor este familia, iar în sânul acesteia mama îi transmite copilului limba, înțeleasă ca loc de expresie a ființei etnice. În afară de publicații în limba română, mai erau necesare și școli pentru tinerele fete. Într-un articol, Iosif Vulcan este cât se poate de explicit: „Școli mai multe pentru fete, iată de ce are trebuință inteligența românească! Școli în care limba propunerii și cea a conversațiunii să fie românească. Aceasta e o chestiune foarte importantă, căci ea are o mare înrăurire asupra mersului nostru cultural. Dacă fetele nu știu să vorbească românește, măritându-se,

¹⁷ I. Vulcan, *Poporul român și poezia sa*, în *Familia*, nr. 32, Anul V, 1869, p. 373-375; *Familia*, nr. 33, Anul V, 1869, p. 385-387; *Familia*, nr. 34, Anul V, 1869, p. 397-400.

¹⁸ I. Vulcan, *Cântece haiducești*, în *Familia*, nr. 33, Anul VI, 1870, 16/ 28 august, p. 385-387; *Familia*, nr. 34, Anul VI, 1870, 23 aug./ 4 septembrie, p. 398-400; *Familia*, nr. 35, Anul VI, 1870, 30 aug./ 11 septembrie, p. 410-411.

¹⁹ *Ce e nou*, în *Familia*, VII, 1871, nr. 6, din 7/ 19 februarie, p. 70. Mesajul a fost primit cu „viu entuziasm”.

nici ca neveste nu vor vorbi, bărbații lor, de altminteri cu bune sentimente naționale, vor fi siliți a vorbi și ei tot în limbi străine, și pruncii lor nu vor ști românește defel. Răul este, dară, mare și periculos, deci ar trebui să-l reparăm cât mai curând. /.../Să ne creștem mame române, dacă voim ca generațiunea viitoare să fie română, dacă voim să mai trăim”²⁰. Pledoaria pentru școli poate veni din partea cărturarului, dar accentul pus pe nevoia fetelor române de a se instrui și de-a cultiva limba neamului vine din partea unui intelectual.

De altfel, aceeași preocupare pentru limbă și păstrarea ființei etnice a fost avută în vedere și printr-o strategie specială în privința unui domeniu cultural – teatrul românesc în imperiul Austro-Ungar. După strădaniile inițiate față de administrația maghiară, în octombrie 1870, la Deva, ia ființă *Societatea pentru Fond de Teatru Român*, având drept obiectiv crearea unui repertoriu național. Editorul *Familiei* credea foarte mult în virtuțile educative ale teatrului: „Teatrul este o expoziție a virtuților și viciilor societății omenesti; scena re-deșteaptă suvenirurile trecutului, împrăștiează gloriile străbune, victoriile, luptele pentru libertate și independență, ne înalță sufletul, stârnește în inimile noastre sacra dorință de a-i imita, căci teatrul este școala cea mai practică”²¹. Și în acest caz, cuvintele cărturarului sunt dublate de ambițiile intelectualului. Obsedat fiind de limbă și de fenomenul „renegaților”, al tot mai multor români care își abandonau limba, Iosif Vulcan are inițiativa înființării unor trupe de diletanți pentru care scrie mai multe piese de teatru într-un singur act. Aceste trupe colindau orașele și târgurile transilvane dând spectacole în limba română. Scopul era acela ca femeile române care nu știau să citească, măcar să audă limba maternă și să nu o uite. De altfel, a inclus în repertoriu și piese ale lui Vasile Alecsandri, astfel încât spectatorii să audă și limba de dincolo de Carpați, mult mai melodioasă, care nu era înțesată cu germanisme și maghiarisme, ci avea dulceață și frumusețe. Neobosit în a sluji cu armele culturii neamul său, a fost secretar, vicepreședinte și mai apoi președinte al *Societății pentru Fond de Teatru Român*, mereu implicat în a promova o instituție cu mare înrâurire asupra celor mulți.

L-am putea suspecta, oare, pe intelectualul Iosif Vulcan de a-l fi „trădat” (așa cum trădarea cu pricina este denunțată de Julien Benda) pe cărturarul cu același nume? A vrut, oare, și profituri pentru sine, glorii deșarte sau avantaje materiale? Foarte greu de susținut o astfel de ipoteză. Toți banii pe care i-a avut, precum și pe cei atrași de la „sponsorii” epocii, i-a cheltuit pentru a edita *Familia*, pentru a abona școli și comunități de români din întregul areal balcanic la revista ce constituia „familia” generică românească. Cel mai adesea s-a lipsit pe sine pentru a putea împlini proiecte în favoarea nației. Pledoaria pentru un Iosif Vulcan dezinteresat de un soclu public care să-i satisfacă vanități și orgolii este ușor de susținut. Totuși, ar mai trebui să clarificăm un aspect.

Într-o scrisoare (din 16/28 martie 1891) către George Barițiu, cel ce-i ceruse sprijinul când s-a încumetat să demareze proiectul *foii enciclopedice și beletristice cu ilustrațiuni*, formulează o rugămintă: „Stima adâncă ce vă confer din momentul când am început a vă ceti, de altă parte simpatia binevoitoare cu care m-ați onorat în mai multe rânduri, mă îndeamnă să vă adresez următoarea cerere confidențială. Vă rog anume să binevoiți a recomanda și a sprijini alegerea mea de membru în secțiunea literară (a Academiei Române – n.n), ca român de dincoace de Carpați”²². Argumentele vin imediat: revista *Familia*, „cea mai veche foaie literară în toată românimea”, strădaniile pentru înființarea unui teatru național, faptul că piesa sa Ștefăniță Vodă a fost premiată cu 750 de lei, urmând să fie jucată pe scena Teatrului Național din București și, la urmă dar cel mai important, faptul că și-a „jertfit viața și averea pentru cultura națională”. Ceea ce promite solemn, dacă va ajunge membru al Academiei, este să ia parte regulat la toate sesiunile generale. În finalul epistolei, vag stânjenit, mai aruncă pe taler un argument: „Crezând că nu mă veți judeca de rău, ca la anul 50 al vieții mele și la îndemnul unor amici din Academie, m-am socotit c-a sosit timpul să cer și eu ceva, îmi înnoiesc cererea și vă rog primiți expresiunea deosebitei mele stime”²³.

Argumentele sunt valide; meritele nu sunt nici ipotetice și nici inventate. Ar putea încăpea, totuși, acuza ca George Barițiu să fi fost luat tovarăș într-un demers ce astăzi ar fi catalogat drept trafic de influență?

Doar dacă am fi de rea-credință, ar putea funcționa raționamentul de mai sus. Din anul 1879, Iosif Vulcan era deja membru corespondent al Academiei Române, publicând masiv în *Familia* articole despre activitatea instituției. Primirea lui ca membru deplin nu putea fi considerată de nimeni ceva precum un gest necuvenit, abuziv, o demnitate obținută prin fraudă. În martie 1891, la puțină vreme după scrisoarea trimisă lui G. Barițiu, în proximitatea zilei sale de naștere, este primit în Academia Română ca membru titular. Mai apoi, grație activității sale, în 1904 va fi numit, propus fiind de Titu Maiorescu, președinte al Secțiunii

²⁰ I. Vulcan, *Școli pentru fete!*, în *Familia*, XVI, 1880, nr. 51, din 10/ 22 iulie, p. 329.

²¹ Idem, *Să fondăm teatrul național*, în *Familia*, V, 1869, nr. 29, din 20 iulie/ 1 august, p. 337/338.

²² I. M. Neda, *op. cit.*, p. 76.

²³ *Ibidem*.

literare. Nu a fost vorba de sfori trase, ci de merite pe deplin confirmate. În același an, la Oradea aveau loc serbările cu ocazia jubileului de 40 de ani de existență a revistei. Omagiile au fost numeroase, iar cel sărbătorit a spus în alocuțiunea sa, cu modestia ce l-a caracterizat tot timpul: „Este puțin, prea puțin, ceea ce am putut face pentru cultura neamului meu. Dar am liniștea sufletească că i-am dat tot ce am avut mai scump în mine, că mi-am făcut datoria de fiu iubitor și în orice moment pot să-mi închid ochii spre vecie alintat de convingerea că n-am trăit în zadar”²⁴.

Dorința de-a ajunge în Academia Română a fost un ideal de cărturar, dar în același timp și o năzuință nutrită de intelectual. Amândouă au fost pe deplin legitime, eventualele acuzații de trafic de influență sau jocuri de culise fiind ridicole. De altfel, nimeni nici nu le-a formulat vreodată, atunci sau mai târziu.

Pe decembrie 1906, *Familia* își încheia existența. Ultimul cuvânt i-a aparținut celui care a fost deopotrivă cărturar și intelectual: „Etatea înaintată și sănătatea șubredă mă silesc să mă retrag de la masa redacțională și să sistez această revistă. /.../ Recunosc că revista noastră pornită atunci când nu prea erau scriitori și era singura făclie literară română în Ungaria, de multe ori s-a prezentat cu lucrări de ale începătorilor; dar am și bucuria că unii din aceștia au devenit căpeteniile literaturii noastre. /.../ Constatând toate acestea, înfășor cu liniște flamura «Familiei», salutând cu bucurie tinerimea noastră menită a continua cu succes mai mare, activitatea literară, căreia i-am închinat și eu toată viața mea. Mulțumesc tuturor care mi-au dat ajutorul lor”²⁵. Încheierea nu este cu adevărat o încheiere, ci are grijă să deschidă spre viitor, spre tinerimea ce-a avut în ctitorul *Familiei* un sprijinitor neobosit, generos, adesea poate prea îngăduitor cu lipsa de valoare a ceea ce accepta să publice. O făcea îndemnat de intelectual, firește.

Concluzii

Personalitatea lui Iosif Vulcan se revendică, deopotrivă, de la cărturar și de la intelectual. Ca om ce a servit spiritul veacului, dar și nevoile neamului său, și-a construit destinul pe cele două dimensiuni invocate aici, fără a le trăda, ci pentru a le completa. Atribute precum angajament, echilibru și rațiune i-au coordonat gândurile și i-au energizat acțiunile. Dacă Julien Benda se declara scandalizat, în 1927, de trădarea cărturarilor, reproșându-le că au devenit intelectuali, servind ideologii și construind scenarii în numele unor puteri tot mai refractare la conceptele de dreptate și umanitate, Iosif Vulcan nu merită diatribele eseistului francez. Destinul lui s-a conturat în numele culturii pe care a văzut-o drept fundament pentru dezvoltarea organică a neamului pe care și-l dorea emancipat, capabil să-și pună în valoare potențele și să-și câștige astfel locul meritat în rândul națiunilor Europei. Spiritul nu putea fi decuplat de etnic tocmai când lumea întreagă își rectifica viziunile geopolitice, acordând naționalității un loc de frunte. Ca intelectual, editorul *Familiei* a găsit formula ideală între devotamentul pentru spiritul cărturăresc și angajamentul pentru semenii aflați într-o situație deloc confortabilă din punct de vedere social, economic și politic.

Nu se poate trage o linie fermă și să se spună: până aici este cărturarul, de aici încolo este intelectualul. Cele două ipostaze s-au manifestat simultan și benefic pentru a permite o completitudine. Iosif Vulcan a „jucat” în amândouă „ligile”, devenind astfel convingător ca om de cultură, ca publicist, scriitor și, nu în ultimul rând, ca român trăitor într-o țară de altă limbă, îndurând o marginalitate traumatică.

Foarte mulți contemporani sau urmași l-au admirat și l-au elogiat. Au făcut-o fiind impresionați de un personaj aparte, plăcut ca om de salon, posesor al unui *savoir-vivre* ce l-a ajutat să aibă relații cordiale în mediile elitare ale vremii, la Viena, Budapesta, Oradea sau București. Cel care a văzut în profunzime personalitatea lui Iosif Vulcan a fost, deloc întâmplător, Ion Agârbiceanu: „Apostolatul cultural la noi în Ardeal, în răstimpul de care discutăm, este în primul rând unul național. Nu preocupări de ordin pur literar, de ordin estetic, au pus condeiul în mână înaintașilor noștri din Buda și Viena, din Blaj și Brașov, din Oradea-Mare și Lugoj, când ne-au dat ziare și reviste, nuvele, romane, poezii, încercări de teatru, ci slujirea cu ardoare a ideii naționale, bazată pe conștiința românității noastre. /.../ Marele merit al lui Iosif Vulcan este chiar în oferirea acestui scris românesc cititorilor, vreme de aproape o jumătate de veac. Continuitatea acestei opere, continua și regulata apariție a revistei, a fost una dintre cele mai valoroase contribuții făcute vieții românești din Ardeal, culturale și naționale”²⁶.

Într-adevăr, apostolatul poate fi cuvântul care să-l caracterizeze cel mai pregnant, să-i scoată în relief pe deplin amplitudinea îngemănată a cărturarului și a intelectualului. Pentru că apostolul leagă inenegabil harul spiritului de râvna misionară.

²⁴ *Familia*, XL, 1904, nr. 23-24, din 10/ 23 iunie, p. 272.

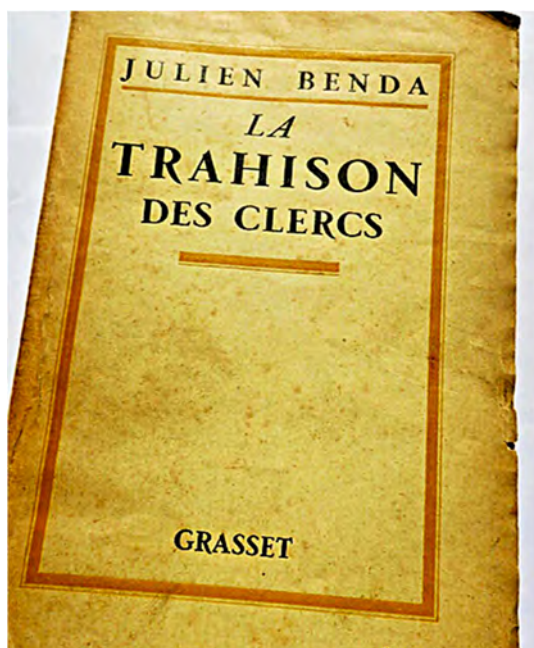
²⁵ I. Vulcan, *Încheiere*, în *Familia*, XLII, 1906, nr. 41, din 31 decembrie/ 13 ianuarie, p. 490.

²⁶ I. Agârbiceanu, *Apostolatul cultural, apostolatul național*, în *Cele trei Crișuri*, anul IV, nr. 10, octombrie 1925, p. 138.

Iconografie

Julien Benda (1867-1956)

Trădarea cărturarilor (1927)

Iosif Vulcan în tinerețe (student)

Bustul – opera sculptorului Iosif Fekete (1960)

Numeru de proba.

Foia enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni.

Pest'a
4/13
Maiu
1865.

Essa în fie-care luna de trei ori adică în 5, 15 și 25, după c. v. conținându dăne cōlo.

Pretulu pentru Austria

pe Jan.—Sept. 2 fl. —
pe Jun.—Dec. 3 fl. 50 c.

Pentru Romania

pe Jan.—Dec. unu galben.

Cancelari'a redacțiunei

Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.

unde sunt a se adresă manuscriptele și banii de prenumerațiune.

Epistolele nefrancate nu se primescu și opurile anonime nu se publica.

I

cursu
anuale.

Beletristica, sciintie, arte, viētia sociala, moda.

Pest'a Domineca 20 juliu. 1 augustu.	Va esī în fie-care domineca, cu portrete și alte ilustrațiuni. In fie-care anu prenumerații capeta dōne tablouri pompoze.	Pretulu pentru Austria pe jan.—jun. 4 fl. pentru tablou 80 cr. Pentru Romania pe jan.—jun. unu galben, pentru tablou trei sfanti.	Nr. 29.	Cancelari'a redacțiunii Strat'a lui Leopoldu Nr. 33, unde sunt a se adresă manuscriptele și banii de prenumerațiune.	Prenumeratiunile se potu face la tōte postele. Pentru Romania in librari'a dloru Sococu et comp. in Bucuresci.	Anulu V. 1869.
---	--	--	------------	---	---	----------------------

Sē fondāmu teatru natiunalu !

I.

Numai natiunea aceea infloresce, numai aceea va traī in eternu, carea in respectulu culturai e la innaltīmea civilisatiunii moderne; cāci in secolulu nostru cultur'a e arm'a cea mai abila și puternica in posesiunea popōreloru, prin care potu sē-si face renume, sē se innaltie, și sē cucerēsca eleminte straine.

inghitīta de valurile amalgamisatōrie ale natiunilor mai inaintate in cultura, — ori care natiune, care vrē sē traiēsca, și sē jōce unu rolu ōre-care in istori'a universului: are imperativ'a necesitate d'a se ingrigi de acele midilōce, prin cari sē se pōta aventā la acelu gradu alu culturai, de unde sē privēsca fara frica și gelosia supra celorlalte natiuni.

Midiloculu primu și celu de frunte pentru acestu scopu e educatiunea. Plutarcu a dīsu, cā

ORADEA-MARE (NAGYVÁRAD) Joi 10 Iuliu st. v. 22 Iuliu st. n.	Va esi joi'a si duminec'a. Redactiunea în Közép-utca nr. 395.	Nr. 51.	ANUL XVI. 1880.	Pretiul pe unu anu 10 fl. Pe $\frac{1}{2}$ de anu 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$, de anu 2 fl. 70 cr. Pentru Român'a 2 galbeni.
---	--	----------------	----------------------------------	--

Școli pentru fete !

Multe sânt trebuințele noastre, căci multe ni lipsesc. Cea mai grabnică necesitate, după părerea noastră, este înființarea de școli bune în toate satele, pentru ca prin ele să deșteptăm și întărim poporul, care e temeiul clasei inteligente și al națiunii întregi. Până ce noi nu vom avea școli bune în toate satele noastre, poporul nostru nu va înainta, până atunci nu putem să înțepindem a realisă nici o idee la care se cere și concursul poporului nostru.

Dar întocmai ca pentru popor — școlile dela sate, astfel și pentru clas'a mai inteligentă a națiunii școlile pentru fete formă o necesitate ardentă, o mare lipsă ce ar trebui suplinită cât mai curând.

Nu înțeleg școli elementare, unde se învâță a ceti

plângându-se, că nu-si pot da fetele în cutare institutu românesc.

Dar dacă nu s'ar găsi vr'unu individ, care să ia risicul inițiativei, ar trebui ca societatea să se pună în fruntea întreprinderii. Și aice damele române aru avea unu rol frumos, unu mare terenu de activitate, pe care totă națiunea le-ar aplaudă.

Ele sânt chiamate în rîndul primu d'a lua în mână și d'a conduce acésta cauza. Adune-se dar damele române, țina convaturii, formeze reuniuni, și faca totu ce va fi cu putinția pentru scopul d'a înființā institute mai înalte pentru fete !

Să ne crescemu mame române, dacă voimu ca generațiunea viitoare să fia româna, dacă voimu să mai traimu !

I. V.

BUDAPESTA Joi 17 Aprile st. v. 29 Aprile st. n.	Va esi joi'a si duminec'a. Redactiunea: Strad'a arborelui verde nr. 13.	Nr. 30.	ANUL XVI. 1880.	Pretiul pe unu anu 10 fl. Pe $\frac{1}{2}$ de anu 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$ de anu 2 fl. 70 cr. Pentru Român'a 2 galbeni.
---	--	----------------	----------------------------------	--

Politic'a cea mai întielépta.

Nu ve spariati, n'avemu să facemu politica ! Pe aceste pagine discuțiunea politica nu are locu. Terenul nostru e altul, difere cu totul de celu politicu, vom rămâne numai pe acesta.

Înse ori cât de multu diferu aceste două terenuri, adeca politic'a si viét'a sociala, totusi între ele esiste o legatura strîmtă ; ele una fără alt'a aslă dicîndu nu potu să subsiste : politic'a spriginesce viét'a sociala, ier acésta dă nutrementu si impulsu politicei. Vorbindu dăra despre un'a, anevoie putemu să evităm d'a nu vorbi si despre cealalta ; ieta si caus'a pentru care figuréza în fruntea acestui articolu cuvîntul „politica“.

basa dubla, de care se se împroptéscă, care se-o sustîna, cum sustîne pamîntul pe omu. Acésta basa dubla e : cultur'a intelectuală si buna starea materială.

Cu aceste ori care națiune va propași, fără aceste nici un'a.

Școl'a produce cultur'a, acésta dă nascere bunei-stări materiale, si ambele redica națiunea ce le posedă.

Pâna ce noi nu vom avea în toate satele școli bune, cari să lumineze poporul, să-i deștepte dorul de cultura, să-i arete căile ce conduc la buna starea materială, să-i inspire sentimentul demnității naționale : până atunci nu ne vom pute afirma că națiune si totă năsuinti'a barbatilor nostri conducatori va rămâne numai o lucrare clădita pe nisipu.